

ACC. N:R M. 15866: 1-12.

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils Ekstrand, Malmö
Härad: Torna Berättare: " " "
Socken: Loverlöv Berättarens yrke: f.d. poliskonstapel
Uppteckningsår: 1963 Född år 1882 i Kumlatofte, Loverlövs sn.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Merkmåder. s. 1-12.

N. N. 45

15/11-63

Bygdens marknader.

Nog kunde det inträffa, fastän mera spontant, att i synnerhet de s.k. storbönderna, vilka förfogade över egna hästar och fordon, ~~axxxx~~ besökte marknaderna i Lund, men annars var det endast marknaderna i Sjöbo som folket i allmänhet på den ort, det här är fråga om, plögade besöka. Här låg marknadsplatsen i omedelbar närhet av och intill själva samhället. Här hölls årligen två stormarknader. Den s.k. sommarknaden vilken inträffade fjärde fredagen i juli månad och Mickaeliemarknaden sista fredagen i oktober. Marknaderna varade endast en dag. Marknader hölls även i Hörby, Kivik och Tomelilla i samma månad som i Sjöbo, men avståndet till dessa platser var allt för långt för att folket på här ifrågavarande ort lämpligen skulle kunna besöka dem i brist på färdmedel. Automobilbilar och cyklar hade ju då ej kommit i bruk.

Förberedelser till marknadsresan.

Några särskilda förberedelser i hemmet att tala om före marknadsresan förekom ej, vad jag har mig bekant, annat än att man på gårdarna, där man hade djur, vidtalade någon person i allmänhet någon äldre människa, som ej hade intresse av att själv besöka marknaden, att passa huset, som man sade, och se till djuren. Andra låste helt enkelt dörrarna och lämnade hemmet utan tillsyn vid sina besök på marknaden. Detta kunde de saklöst göra utan någon stör-

ACC. N:R M. 15866:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

re risk. Enligt gammal tradition skulle alla både husbondefolk, tjänstefolk, arbetare och barn sedan de kommit till lämplig ålder besöka åtminstone sommarmarknaden. Vad klädseln beträffar så vidtog inga särskilda anordningar med den saken, var och en klädde sig i vad de hade att tillgå ifråga om söndags eller gå bortskläder. Alla hade ej mat med sig. Vad för slags mat de hade med sig som eventuellt hade sådan eller hur den förvarades, känner jag ej till, men jag skulle vilja tro, att maten i dylika fall huvudsakligast bestod av smörgåsar. Man åt ju i regel ett bastant mål innan man gav sig iväg och likaledes efter hemkomsten från marknaden. Som jag ovan nämnt var det gammal tradition på att allt tjänstefolk skulle vara ledigt dessa båda marknadsdagar.

Marknadsfärden.

Bland vissa av dem som ej hade annat val än att promonera till marknaden kunde det väl inträffa, att de på förhand träffat överenskommelse om att råkas och i sällskap begiva sig till marknaden, men någon direkt samling med färdledare, har jag ej varit med om eller hört omtalas, att det skulle ha förekommit. Varje familj eller enskild person färdades dit var för sig med hästskjuts eller till fots, om man ej var i den belägenheten, att man hade tillgång till skjuts eller möjligen kunde få åka med någon som ej hade alla platser i åkdonet upptagna av egna anhöriga eller tjänare. Lite skämt kunde

väl förekomma till tidsfördriv under dessa färder i de fall personer med sinne för humor voro med i sällskapet, men något superi i detta sammanhang, har jag ej hört omtalas att det förekommit. Marknadspubliken bestod av människor av alla kategorier, av såväl tattare, knallar, yrkesuppköpare och försäljare av skilda slag. Någon bestämd sten eller plats där man plögade rasta eller intaga förtäring under färden från hemtrakten till marknaden fanns ej. Vägen däremellan var ju ej så lång, att detta kunde anses av behovet påkallat. Ej heller fanns här några platser som ansågs farliga. Huruvida sådana rastningsställen eller platser för intagning av förtäring fanns längs de färdvägarna som från andra håll eller från längre bort avlägsna orter, känner jag ej till. Att det skulle ha funnits någon plats där hästarna skulle ha blivit "skämda" eller utsatta för någonting annat som verkat menligt på dem, har jag ej hört berättas om.

Det är ju möjligt att marknadsbesökare från längre bort avlägsna platser övernattade på någon plats under färdvägen, fastän jag skulle knappast tro, att så långväga resande utöver affärsfolket besökte marknaden. Affärsfolket däremot färdades från den ena marknadsplatsen till den andra och det mest troliga är väl att de övernattade å gästgivaregårdarna.

För personbefordran brukade man begagna sig av antingen en van-

lig åkvagn försedd med två säten placerade på tvären över vagnskorgen eller också av en charabang, ett åkdon försett med tre säten, varav det främsta, i vilket kusken hade sin plats, placerats på tvären ^{över} vagnskorgen och de två övriga på var sin sida av korgen i dennes längdriktning. Främsta sätet hade plats för två eller tre personer, beroende på storleken och i vart och ett av charabangsätena kunde tre eller fyra personer få plats. Någon varotransport till och från marknaden från här ifrågavarande ort i sådan omfattning, att den fordrade särskild transport förekom ej, vad jag har mig bekant. Folket besökte stormarknaden mera för sitt nöjes skull än för att göra affärer, även om man givitvis köpte en och annan småsak med sig hem vid dessa besök. På vad sätt vederbörande yrkesförsäljare eller andra fraktade sina varor eller annan atiralj som ingick i marknadsbildningen såsom tält karuseller o.dyl, kan jag ej yttra mig, när jag ej haft tillfälle till att få närvara vid deras ankomst eller avbrott.

Eftersom marknaderna alltid inföllo under den varma årstiden kunde det ju ej bliva tal om att förvara varorna i snön. Att folk skulle ha blivit överfallna till och från marknaden, har jag aldrig hört omtalas, att det skulle ha inträffat. Marknadsbesökarna från den ort som det här gäller, togo alltid samma väg, den enda som för övrigt fanns att tillgå, både till och från marknaden. ~~Marknaderhölls~~ sju även i Hörby, Kivik och Tomelilla i samma månad som marknaden i Sjöbo, men dessa platser befunno sig alltför avlägsna från orten för

att folk i allmänhet skulle kunna besöka dem med tillhjälp av den tidens tillgängliga kommunikations- och färdmedel, man hade ju ej vare sig automobiler eller cyklar att tillgå. Däremot förflyttade sig det egentliga marknadsfolket, yrkesförsäljare och dito uppköpare, från den ena marknadsplatsen till den andra med sina varor och attiralj, men angående sättet för deras transporter, har jag mig ingenting bekant, men det troliga är väl att det skedde med hästskjutsar.

Yrkesmässig marknadsresa.

Yrkesmässig skulle man kanske kunna kalla de marknader i mindre omfattning eller s.k. torgdagar som höllos i Sjöbo fjärde fredagen i varje månad året om, dit husbondefolket och även arbetarefamiljerna färdades för försäljning av sina produkter och för inköp av nödvändiga varor av olika slag. Det kunde väl då också hända, att man tog emot och utförde vissa uppdrag för någon granne eller närmare bekant. Enligt gammal tradition skulle alla som kunde besöka sommar eller stormarknaden mera för sitt nöjes skull ännu för försäljning eller inköp i ordets rätta bemärkelse.

Att s.k. gårdfariehandlare skulle ha varit någon slags förmedlare mellan hemmen och marknaderna, har jag ej hört omtalas, att det skulle ha förekommit. Vad det beträffar gårdfariehandlarna så var det till största delen personer av judisk börd som strövade om-

kring i bygderna och salubjödo sina varor av olika slag, vilka de förde med sig inpackade i ett stort med tyg inhöljt knyte, som de buro på ryggen. Även västgötaknallar gjorde sina rundturer i bygden och besökte hemmen. De varor de medförde sig bestodo till sin huvudsakligaste del av vävskedar och sådana saker som man hade användning för vid vävnadskonstens utövande. Huruvida dessa ambulerande försäljare följde vissa stråk eller höllo sig inom vissa områden, vågar jag ej uttala mig om, men de brukade återkomma om ej precis på bestämda tider ~~som~~ så med vissa tidsintervaller. Relativt sett kunde man någorlunda räkna ut när man kunde vänte dem tillbaka. Varifrån judarna fingo sina varor, vet jag ej, men knallarnas varor voro i allmänhet av egen tillverkning. Jag hörde aldrig omtalas, att de köpte varor av något slag i de gårdar eller hem som besöktes. Angående deras klädsel, så vet jag knappast hur jag skall förklara det, De voro ej precis högtidsklädda men hela och rena, man kan ju säga, att de voro klädda något liknande ortsbefolkningens söndagsklädsel. Jag hörde aldrig omtalas, att dessa gårdfariehandlare lämnade kredit. Man kan ju säga, att de talade sitt eget språk i så måtto att de talade sin hembyggd språk och dialekt. Judarna ofta med någon tysk brytning.

Marknadsplatsen.

Den enda marknadsplats, vilken jag besökt och har någon känne-

dom om samt föremålet för denna avhandling var den i Sjöbo, vilken låg på ett obebyggt fält i omedelbar närhet av samhället och som jag vill minnas tillhörde och ägdes av ägaren till en i närheten belägen gård. Jag kan ej med säkerhet uttala mig om vem som ägde stånden eller bodarna, men jag har ett svagt minne av, att jag hört något om, att dessa skulle ha tillhört markägaren, vilken även skulle ha ombesörjt uppsättningen av desamma för uthyrning till yrkesförsäljarna. De voro uppställda i rader på var sin sida om ganska breda gator. De sågo ut som ett skjöl med tak över och med väggar på tre sidor. I den öppna delén åt gatan hade uppställts en disk, på vilken varorna placerats. Befintliga tält såsom öltält m.fl. ägdes och uppsattes av innehavarna själva. Marknaden varade endast en dag, varför någon övernattning för besökarna ej var aktuellt. På vilket sätt affärsfolket övernattade före och efter marknadsdagen, känner jag ej till. Det kan ju tänkas, att tältägarna övernattade i tälten, för övrigt fanns det både Järnvägshotellet och gästgivaregården, där man kunde övernatta.

Affärerna.

Man förde med sig och saluförde alla möjliga slags varor såsom massor av kramvaror, träsjöjd, smidesvaror såsom liar, knivar m.m. leksaker, sybehör, tyger, sötsaker i form av karameller m.m. Att man skulle betala tull för någon slags vara, har jag ej hört omtalas

ACC. N:R M. 15866:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

att det skulle ha förekommit. Som jag ovan nämnt, så besökte man stormarknaden mera för sitt nöjes skull än för att göra affärer, varför några inköp av varor i nämnvärd omfattning relativt sett ej förkom, utan inskränkte sig detta mestadels till småsaker. dels för eget behov och dels för att uppvakta vänner och hemmavarande bekanta med i form av marknadsgåvor bestående av någon mer eller mindre värdefull sak utvald i förhållande till givarens ekonomiska förmåga. Jag vill dock ej härmed ha sagt, att det kunde finnas en och annan marknadsbesökare som kunde göra inköp av större saker. Någon byteshandel med varor, vet jag ej om att det förekom, men på det s.k. kreaturstorget, där handeln med hästar och kreatur pågick, förekom det byteshandel med hästar, isynnerhet bland tattare, zigenare och andra s.k. hästskojare. Många marknadsbesökare fann ett stort nöje i att på närmare håll följa med och iakttaga dessa hästskojares sätt att driva handel med hästar med vederbörandes alla möjliga tricks de hade för sig för att få hästarna så livliga och uppspelta som möjligt vid mönstringen för att få dem att stiga i värde. Sakkunniga hästkännare kunde ju genom att noga syna hästens tänder få en uppfattning om dennes ungefärliga ålder. Så kunde t.ex. en treåringens ålder lätt utläsas på tänderna, då dennes tänder i överkäken bestod av två häst- och två föl-tänder. På äldre hästar var det svårare att exakt bestämma åldern

genom att syna tändernas ställning och utseende. I bedräglig avsikt att söka vilseleda eventuella spekulanter som med ledning av varen hästs tandställning ansågo sig kunna bedöma dennes ungefärliga ålder, och för att få äldre hästar att verka yngre än vad de i verkligheten vore av tänderna att döma, hade hästskojarna för vana att för ändamålet söka ändra på hästarnas tänders utseende och form genom att fila dem.

Kredithandel på marknaden förekom ej, vad jag vet om eller har hört omtalas. I den mån detta lät sig göras ifråga om varans omfång fick man de inköpta varorna inslagna i papper eller nedstoppade i papperspåsar.

Att man brukat städja tjänstefolk på marknaderna, har jag ej hört omtalas, att det skulle ha förekommit. Det är väl möjligt och kanske också ganska troligt, att en och annan kärleksförbindelse blivit knuten mellan olika kontrahenter av besökare under marknadsdagens lopp som i sinom tid kommit att resultera i äktenskap, men jag kan ej närmare uttala mig angående den saken. Personligen har jag inget minne att något dylikt fall inträffat inom min bekantskapskrets från den tiden. Själv har jag ej varit i tillfälle till att besöka ifrågavarande marknad sedan år 1902, då jag tog värvning vid Kungl. Skånska dragonregementet. Vad jag här berättat om rör sig om tiden dessförinnan. Berättelsen har därför i detalj ej kunnat bliva

så utförlig som skulle vara önskvärt på grund av att många detaljer fallet ur minnet under årens lopp, delvis även till följd av min höga ålder. som givitvis taget ut sin rätt därvidlag.

Hemfärden.

Härom är ej mycket att berätta. De som hade färdats dit med hästskjuts åkte hem var för sig i den mån det passade dem bäst. Fotgängarna sökte gärna att få sällskap med någon på färden hem.
Sägner och berättelser.

Några sägner som berör marknaderna, känner jag ej till. Jag har inget minne av, att jag hört något omtalas i den vägen.

Att man under marknadsdagens lopp skulle komma att få bevittna ett och annat, ibland ganska vilt slagsmål, kunde man vara så gott som säker på, särskilt bortåt eftermiddagen, mellan vissa personer som efter livligt pokulerande å gästgivaregården och i öltälten kommit i stämning och fått upp humöret lätt kommo i bråk med varandra, vilket i regel urartade till handgripligheter och slagsmål. Det kunde ju också hända, att ett par antagonisterna med gammalt grod sinsemellan där stötte på varandra och då kommo i gräl som övergick i slagsmål. Någon polisbevakning utöver länsmannen och fjärdingsmannen i samhället fanns inte, varför slagskämparna relativt sett hade fritt spelrum.

Ifråga om slagsmål så har jag minne av, vad jag hört min fader

berättat om ett slagsmål, som han varit vittne till vid ett tillfälle någon gång på 1870-talet vid ett besök å marknaden i Sjöbo. Vid tillfället ifråga hade en man vid namn Nil Nilsson boende i Östra Hemmestorp, gemenligen kallad Nil Husar, råkat i slagsmål med ett sällskap tattare, som han ensam klått upp ganska ordentligt. Det var på den tiden rätt vanligt, att man för att lättare kunna skilja på personer med samma namn lade vederbörandes yrkesbenämning till förnamnet såsom t.ex. Nils Snickare, Jöns Skräddare, Jeppa Slaktare, Otto Sme. o.s.v. Denne ovannämnde Nils Husar som, enligt min faders utsago, varit en ganska liten undersätsig karl, men tydligen en kraftkarl av en väl gymnasisterad typ. Han hade under slagsmålets gång slagit med både händer och fötter på så sätt, att han slagit frivolter bland tattarna, varvid de fått stövelklackarna i ansiktet. Så småningom hade länsman Sjöström kommit till platsen, vilken inom parantes sagt skulle ha varit en ganska orädd och sträng herre, då det gällt att taga hand om bråkstakar. Vid dennes ankomst hade den störste av tattarna tagit honom i rockkragen och sagt: "Befallningsmannen skall häkta de karlen för se själv som han har slagit mina kamrater." Länsmannen hade då yttrat till Nilsson: "Är det Ni som är så tapper till att slå så fortsätt med detta." Nilsson hade då tilldelat tattaren ett knock-out. I fallet hade han dragit sönder länsmannens rock. Enligt vad

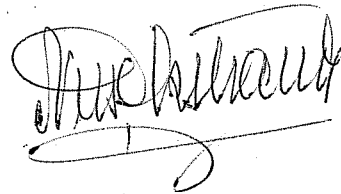
ACC. N:R M. 15866:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

min fader senare skulle ha hört berättas, så skulle länsmannen efteråt ha överlämnat fem kronor till Nils Nilsson för hans tapperhet ^{att kunna} tukta tattare. Dessa voro på den tiden inte så väl sedda vare sig av lagens väktare eller ordsbefolkningen. Upphovet till slagsmålet hade varit, att då Nilsson suttet inne i ett öltält hade en berusad Tattare kräkt på hans stövel, vig som han var hade hans rest sig upp och med upplyftat ben torkat av kräket i ansiktet på tattaren, varefter han gåt ut ur tältet med alla tattarna efter sig i avsikt att våldföra sig på honom med ovannämnda påföljd.

Malmö i november 1963.

Högaktningsfullt

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'Högaktningsfullt' or similar, written in dark ink.